

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2519-2949.2021.2.1

УДК 94+930.2/323.174(477:(470+571))

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9662-0789>

Баскакова А. С., Міністерство закордонних справ України, м. Київ

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ «КРИМСЬКОЇ КРИЗИ» (2014)
НА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК КРІЗЬ ПРИЗМУ REALPOLITIK
ЯК ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ**

У статті проведено комплексний аналіз впливу «Кримської кризи» (2014) на міжнародно-правовий порядок крізь призму *realpolitik*. Встановлено, що відсутність *realpolitik* у зовнішньополітичних та оборонних стратегіях країн Західної Європи та ідеалістичне бачення європейською спільнотою розвитку світового порядку в ХХІ столітті спровокували грубі порушення Російською Федерацією норм міжнародного права. Москва анексувала частину території України всупереч укладеним двостороннім та багатостороннім угодам та існуючій системі гарантій захисту територіальної цілісності України (Будапештський меморандум) і в такий спосіб підірвала усталений міжнародно-правовий порядок та нанесла значний удар по репутації Заходу, який не зміг передбачити агресію Росії проти України й відповідно не надав Києву належної підтримки у питанні захисту території та відновлення її цілісності.

Особливої актуальності проблема дослідження впливу «Кримської кризи» на міжнародно-правовий порядок набула в зв'язку із потребою в удосконаленні використання ключових постулатів політичного реалізму та *realpolitik* для розуміння дій геополітичних гравців щодо України в період як до так і після анексії Росією Кримського півострову (березень 2014 року).

Методом дослідження питання «Кримської кризи» на міжнародно-правовий порядок є політична філософія – *realpolitik*.

Доведено, що Кримська криза 2014 року не є локальною, а несе і загрозу єдності ЄС, та продемонструвала світові недосконалість міжнародно-правових норм, заснованих на політичному ідеалізмі, в тих випадках, коли йдеться про захист національних інтересів великих держав та закріплення зон власних геополітичних впливів.

Ключові слова: «Кримська криза», міжнародно-правовий порядок, *realpolitik*, анексія РФ Кримського півострову, російсько-українське збройне протистояння, ЄС, НАТО.

Вступ. Кримська криза 2014 року деструктивно вплинула на міжнародно-правовий порядок та обумовила потребу в дослідженні чинників, які призвели до анексії Російською Федерацією Криму та початку російсько-українського збройного протистояння.

Методом дослідження є політична філософія – *Realpolitik*, яка спирається на владу та реальні умови й можливості. У цьому сенсі вона має спільні риси з реалізмом. Реальна політика або *realpolitik* зосереджена на силі та здатності одних країн впливати на рішення інших країн, а не на ідеалах та моралі. *Realpolitik* – політика, яка завжди спрямована на результат, навіть якщо засоби досягнення результату суперечать загальноприйнятим нормам та правилам. Кримська криза крізь призму *realpolitik* висвітлена у творчих доробках Г. Кіссінджера [1], Дж. Міршаймера [2], Ш. Скотт [3] та інших вчених. Утім, аналіз існуючих розробок свідчить про недостатню вивченість впливу «Кримської кризи» на міжнародно-правовий порядок крізь призму *realpolitik*.

Мета статті. Оперуючи категоріями політичного реалізму, довести, що відсутність *realpolitik* у зовнішньополітичних та оборонних стратегіях країн Західної Європи та ідеалістичне бачення європейською спільнотою розвитку світового порядку в ХХІ столітті і спровокували грубі порушення Російською Федерацією норм міжнародного права.

Коли Москва анексувала частину території України всупереч укладеним двостороннім та багатостороннім угодам та існуючій системі гарантій захисту територіальної цілісності України

(Будапештський меморандум) і в такий спосіб підірвала усталений міжнародно-правовий порядок [4] та нанесла значний удар по репутації Заходу, який не зміг передбачити агресію Росії проти України й відповідно не надав Києву належної підтримки у питанні захисту території та відновлення її цілісності.

Результати. На думку представника *realpolitik* як політичної філософії та ідеології Дж. Міршаймера, Кримська криза 2014 року всупереч поширеній думці, є провиною Заходу. По-перше, Дж. Міршаймер заперечує поширене твердження, що Кримська криза є віддзеркаленням російської агресії, яка є результатом давнього прагнення Кремля реанімувати радянську імперію. Адже США та союзники Вашингтону – країни Європи – мають взяти на себе також більшу частину політичної відповідальності за кризу. В результаті проведеного аналізу Дж. Міршаймер наводить чинники, які сприяли анексії Кримського півострову та приєднання його до складу РФ: (1) можливість вступу України до НАТО; (2) можливість вступу Української держави до ЄС; (3) підтримка Заходом продемократичних сил в Україні, що розпочалось ще в 2004 році під час Помаранчевої революції [2]. Дж. Міршаймер обґрунтовує, що Росія з середини 90-х років XX століття природно для своїх імперських уявлень про геополітичний каркас світу та у відповідності із власними національними інтересами відкрито протидіяла розширенню НАТО на Схід та поширенню процесів вестернізації України. Анексія Криму, на думку дослідника, була свого роду відповіддю на повалення режиму проросійськи орієнтованого президента України В. Януковича, а ключовою підставою було не допустити входження України до Альянсу та розміщення в Криму військово-морських баз НАТО [2].

Реакція Європи на агресію Росії проти України, окупацію Кримського півострову була дещо передбаченою. Стверджувати, що країни Європи та США до початку Кримської кризи 2014 року не вбачали загрози в діях РФ по відношенню до країн-сусідів було б не доречним, адже Європейська спільнота вже на той час була свідком серпневих подій 2008 року в Грузії та ін. Окрім цього, важко було не помітити зростання інформаційної експансії з боку РФ, економічної та енергетичної залежності України від північного сусіда. Тому країни ЄС та США у своїх перших заявах лише обмежились словами засудження дій РФ та трактування їх такими, які порушують існуючі норми міжнародного права. В свою чергу В. Путін сприймає проблему ширше: адже для Росії загрозу несе не лише входження України до європейського військово-політичного, економічного та культурного простору, а наближення впритул до кордонів Росії потужного актора міжнародних відносин – Європейського Союзу, який Кремль не розглядає окремо від НАТО, вважаючи, що ці дві організації являють собою щільно інтегрований політично та економічно інституціоналізований комплекс безпеки країн Євро-Атлантики [2]. Отже, В. Путін вимушений був діяти раціонально відповідно до інтересів національної безпеки РФ, тому експансія територіальна була неминучою й такою, яка мала б закріпити вплив Білокамінної в регіоні її геополітичної відповідальності.

Дж. Міршаймер стверджує, що насправді країни Заходу були не готові до формулювання чіткого реагування на Кримську кризу 2014 року та пояснює таку інфантильність в зовнішньополітичних тактиках європейських країн пануванням у політичних еліт хибного уявлення про міжнародну політику в умовах кардинальних змін сучасного світового порядку. Лідери країн Європи схильні стверджувати, що політика реалізму сьогодні втрачає свою актуальність, що Європу можна зберегти цілісною та стабільною на основі таких ліберальних цінностей як верховенство закону та права, економічна взаємозалежність та міцна демократія. Проте в Україні ліберальні норми та принципи не були впроваджені в такий спосіб, аби наша країна стала інтегральною частиною політичного та економічного простору Європи. А Кримська криза 2014 року продемонструвала, що *realpolitik* залишається актуальною політичною доктриною в XXI столітті і ігнорування ліберальними демократіями заходу політичної філософії, якою і є *realpolitik*, лише створює додаткові проблеми для європейських держав на східних кордонах інтеграційного угруповання, до складу якого вони входять [2].

Анексія Кримського півострову лише закріпила межі геополітичної відповідальності Росії і є відповіддю на дії з боку НАТО та ЄС щодо розширення та закріплення зони їхнього впливу на країни, які в геополітичному розумінні мали б бути буфером між двома потужними центрами сили. Основне завдання таких країн – вміле лавірування між двома світовими потугами, оскільки кардинальний вибір однієї із стратегій неминуче призведе до міждержавної та регіональної кризи та відкритого військово-політичного протистояння.

Представники політичного реалізму стверджують, що будь-який перерозподіл сфер впливу призведе до кардинальних трансформацій геополітичної мапи світу. І такі зміни несуть небезпеку для стабільності як світової, так і регіональної. Обрання Україною шляху входження до європейських та

євроатлантичних інтеграційних структур створило, на думку Кремля, пряму загрозу інтересам національної безпеки РФ, тому протидія вестернізації України стало першочерговим завданням зовнішньополітичної стратегії РФ [2]. Вважається, що політика зближення Заходу з Україною була помилковою, адже вступ Української держави до лав ЄС та НАТО не несе таких вагомих дивідендів для євро-атлантичної спільноти, які б дозволили зруйнувати існуючий і до того крихкий каркас відносин між країнами Заходу та Росією [2].

Не бажання більш глибоко вивчати зовнішньополітичні стратегії Росії, фактичне незнання Заходом особливостей реального політичного мислення Білокаміної було характерне для країн Європи та США ще в період середини 90-х років XX століття, коли Президент США Б. Клінтон заявив про потребу в розширенні НАТО на Схід та необхідність посилення контролю за поширенням ядерної зброї у світі [5]. Врешті-решт Україну у грудні 1994 року вмовили відмовитись від власного ядерного потенціалу (3-го за потужністю у світі на той час), проте гарантій захисту у разі збройного нападу не було надано. В Будапештському меморандумі не зазначено ні слова про такі гарантії захисту [4]. Факт того, що Захід не вбачав тоді в Росії реальної загрози іншим країнам, в тому числі сусіднім, та інтересам країн Європи, призвів до того, що Меморандум перетворився на декларативний документ, текст якого був взятий РФ до відома як такий, який фактично давав їй можливість диктувати власні умови співіснування в регіоні та світі й використовувати погрози у разі політичної непокори різноманітними діями, починаючи від енергетичного шантажу та закінчуючи територіальною експансією, окупацією частини території та веденням відкритого збройного протистояння з нашою країною [5].

Отже, підписання Будапештського меморандуму – документу, в якому не передбачено механізму захисту територіальної цілісності України в результаті збройного нападу, проте зазначено відмову від ядерного потенціалу, було помилковим кроком з боку країн Європи, США та України, проте в угоду інтересам Росії.

Ситуація загострилась із розширенням Альянсу на Схід (1999, 2004), коли Кремль був стурбований наближенням Заходу впритул до зони геополітичної відповідальності Росії. Різкою була реакція Москви і на результати Бухарестського саміту НАТО у 2008 році, коли буди підписані ПДЧ з Україною та Грузією [2]. Тоді проти підписання документів виступили Франція та Німеччина. Вперше лідери цих країн усвідомили небезпеку ймовірних дій РФ як реакцію на можливий вступ країн колишнього СРСР до Альянсу та висловили свої непокоєння з приводу майбутньої конфронтації з Росією, яка буде викликана бажанням обох сторін поширити та закріпити кордони власних зон геополітичного впливу [2]. Тоді у квітні 2008 року Альянс прийняв компромісне рішення: підписання ПДЧ не означає миттєве набуття членства в Альянсі Україною та Грузією, проте НАТО вітає євроатлантичні наміри цих країн, а країни Альянсу між собою домовились, що згодом ці країни стануть членами НАТО [6].

Реакція Кремля була миттєвою: вступ України та Грузії до НАТО несе пряму загрозу інтересам національної безпеки Російської Федерації. Врешті-решт Росія вторглась на територію Грузії в серпні 2008 року і світ став свідком кривавої 5-денної війни [2]. Події в Грузії продемонстрували світові готовність захищати інтереси збройним шляхом. Тим не менш Альянс у 2009 році надає членство Албанії та Хорватії, НАТО продовжив реалізацію політики розширення. А в травні 2008 року ЄС запропонував країнам Східної Європи та Південного Кавказу ініціативу «Східне партнерство» – інтеграційний формат субрегіонального рівня, співпраця в рамках якого призвела б до прискорення реалізації євроінтеграційних прагнень східноєвропейських країн, включення таких країн як Україна та Грузія в економічний простір ЄС. В очах російської еліти поглиблення співпраці з ЄС автоматично створює фундамент для реалізації євроатлантичних інтеграційних намірів країн пострадянського простору [2].

Іншим важливим аспектом залишалась фінансова підтримка США прозахідних політичних сил в Україні. У відповідь на таку посилену підтримку Росія розпочала активно фінансово підтримувати проросійські фракції в українському парламенті [2].

Усе вище зазначене і обумовило територіальну експансію Росії щодо України. Не дивлячись на проблеми у внутрішній політиці, Росія поки що залишається великою державою і є ключовим гравцем на міжнародній арені. Тому вимагає від світової спільноти рахуватись з її інтересами [4].

Якби Захід вибудував політику, спрямовану на побудову буферної зони між двома геополітичними центрами сили, то ймовірно можна було б уникнути збройного російсько-українського протистояння та територіальної експансії Росії щодо України. Тут варто пригадати слова Г. Кіссінджера: якщо Україна хоче вижити та процвітати, їй потрібно вибудовувати свою політику в такий спосіб, аби бути свого роду мостом між Заходом та Росією [1]. Кіссінджер також стверджує,

що Захід недостатньо усвідомлює такий чинник як тривале спільне історичне минуле у Росії та Україні. Особливо той історичний період, який стосується і історичного минулого Кримського півострову [1]. Для Росії Україна набагато більше ніж сусідня країна, Україна для Росії – важлива частина її історії [1].

Посиленню конфронтації у двосторонніх відносинах та в регіоні також сприяла заява українського уряду від 2009 року про припинення після 2017 року дії Угоди між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України [7].

Отже, було б недоцільно очікувати, що російський лідер не вживатиме будь-яких дій, тоді як Захід створив передумови для формування прозахідного політичного режиму в Україні та вживає усіх заходів з метою інтегрування її в політичний та економічний європейський простір [2].

Ситуація ускладнюється ще й культурним поділом української нації на західну та східну громади, які тяжіють відповідно до різних систем цінностей, різних цивілізацій. Будь-яка спроба влади нав'язати одну з ідентичностей усієї нації призводить до загострення на міжкультурному, міжетнічному та міжрелігійному рівнях.

Тому єдиним виходом з ситуації, що склалась, вбачається зміна уявлень міжнародних акторів про місце України в системі міжнародних координат: Україна не повинна розглядатись як частина конфронтації між Сходом та Заходом [1]. Політика Заходу повинна бути спрямована не на підтримку продемократичних сил, а на пошук шляхів примирення фракцій в українському парламенті [1].

Врешті-решт помилкою Заходу було те, що в зовнішньополітичних доктринах країн Західної Європи домінувала думка, що після завершення Холодної війни провідні країни світу відійшли від політики реалізму у міжнародних відносинах, проте така позиція недооцінила межу терпимості Росії до західних ідей поширення лібералізму в світі [2].

По суті, Захід та Росія діяли по-різному із середини 90-х років минулого століття. Росія діяла в рамках *realpolitik*, водночас Європа та США дотримувались ліберальних поглядів на міжнародну політику. І Україна стала жертвою конфронтації двох політичних ідеологій / філософій [2].

До подій 2014 року лунали заяви зі сторони Росії про те, що Москва знищить українську державність та поставить під сумнів її територіальну цілісність, якщо новий уряд, котрий не визнає РФ, повністю перейде на сторону Заходу [2]. Початок відкритого протистояння між Україною та Росією створив небезпеку не лише для східних кордонів ЄС, але і підірвав енергетичну залежність європейських країн. Адже відкрите засудження дій РФ та режим санкцій не сприяють розв'язанню проблем залежності країн ЄС від російського газу [8].

Кримська криза 2014 року продемонструвала світові недосконалість міжнародно-правових норм, заснованих на політичному ідеалізмі, в тих випадках, коли йдеться про амбіції великих держав будь-якими засобами захистити національні інтереси та закріпити зони власного геополітичного впливу.

Якщо велика держава відчуває загрозу, вона просто розпочинає відкриту війну. А коли ця велика держава до того ж є і ядерною державою, то це той факт, який потрібно вписувати в будь-яке зовнішньополітичне рівняння. Як відмічає С. Краснер, в сучасному світі важко уявити тотальну війну між ядерними державами. Це була б катастрофа глобального масштабу. Ядерна зброя зробила лідерів світових держав більш обережними, про що свідчить відсутність після 1945 року прямої війни між великими державами [9].

Іронія полягає в тому, що феномен ядерного поширення зробив маловірогідною війну між великими державами, проте зробив можливими війни між великими та середніми/малими державами, які не здатні протистояти супротивнику, що володіє ядерним потенціалом та вдало ним маніпулює. Отже, РФ чудово розуміла, що через українське питання глобальне протистояння є малоймовірним, тобто, анексія Криму та подальша ескалація напруги в Україні не вийде за рамки відносин між Україною та Росією. Проте все могло б бути інакше, якби Україна не відмовилась від ядерної зброї, якби не поступилась *realpolitik*, якби б не піддалась ідеалістичним уявленням про можливе стратегічне партнерство між нею та північним сусідом. Адже Кримської кризи не могло б бути в принципі, якби Україна залишилась з третім у світі ядерним потенціалом. Ядерна зброя як засіб захисту територіальної цілісності спрацював би та унеможливив би вторгнення Росії на територію України й анексію Кримського півострову.

Наразі єдиним виходом з кризи, на думку теоретиків *realpolitik*, є відмова України від вступу до ЄС та НАТО та відхід Заходу від політики вестернізації України [1; 2]. Прагнення поширити демократичні цінності у Східній Європі не варті тих проблем, до яких призводить реалізація цих намірів.

Іншим важливим питанням є фінансова підтримка проте не політичних сил, а створення передумов для виходу країни з економічної кризи та розробка нової карти врегулювання ситуації на Донбасі.

Висновки. Кримська криза 2014 року з точки зору *realpolitik* наочно продемонструвала, що в анексії Кримського півострову та початку збройного протистояння між Україною та Росією сприяли чинники, які спровокували ці події: політика розширення ЄС та НАТО на Схід, підтримка продемократичних сил в Україні та Грузії, створення ініціатив регіональної співпраці із залученням країн європейського простору. Уникнути відкритого протистояння було б можливо лише за двох умов: Україна обирає для себе шлях розвитку як буферної держави та не відмовляється від ядерної зброї як інструменту захисту власної територіальної цілісності. Проте, якщо до першого можна повернутись, то відновити ядерний потенціал практично не можливо. Єдиний вихід – пошук нових гарантій безпеки та формування нової карти врегулювання ситуації, що склалась в Україні, звісно, з урахуванням оновленої геополітичної доктрини РФ, згідно з якою світ поділений на зони геополітичного впливу, підконтрольні великим ядерним державам, та формування нової геостратегії Заходу, спрямованої на врахування інтересів РФ як впливової світової потуги із чіткою зоною власної геополітичної відповідальності.

Бібліографічний список:

1. Kissinger H. To Settle the Ukraine Crisis, Start at the End. *Washington Post*. Mar. 5, 2014. URL: http://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-theukrain...start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html.
2. Mearsheimer J. Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin. *Foreign Affairs*. Sep./Oct. 2014. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>.
3. Scott Sh. International Law as Ideology: Theorizing the Relationship between International Law and International Politics. *EJIL*. 1994. 5. P. 313-325. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/5/1/1245.pdf>.
4. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Прийняття 05.12.1994). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.
5. Delahunty R. & Yoo J. Great Power Security. *CHI. J. INT'L L.* 2009. N.10. P. 35-37. URL: <http://scholarship.law.berkeley.edu/facpubs/41>
6. North Atlantic Treaty Organization, Bucharest Summit Declaration. Apr. 3, 2008. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.
7. Russia Denies Naval Bases Report. *BBC News*. Jan. 16, 2009. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7833544.stm>.
8. Tomlinson Ch. Realpolitik in the International Energy Markets. *Houston Chronicle*. July 10, 2014. URL: <http://www.houstonchronicle.com/business/outside-theboardroom/article/Realpolitik-in-the-international-energy-markets-5611807.php>.
9. Krasner St. Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables. *International Organization*. 1982. Vol. 36. No 2 (Spring). International Regimes. P. 185-205.

References:

1. Kissinger, H. To Settle the Ukraine Crisis, Start at the End. *Washington Post*. Mar. 5, 2014. URL: http://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-theukrain...start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html.
2. Mearsheimer, J. Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin. *Foreign Affairs*. Sep./Oct. 2014. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>.
3. Scott, Sh. International Law as Ideology: Theorizing the Relationship between International Law and International Politics. *EJIL*. 1994. N5. P. 313-325. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/5/1/1245.pdf>.
4. Memorandum pro harantii bezpeky u zviazku z pryiednanniam Ukrainy do Dohovoru pro nerozpovsiudzhennia yadernoi zbroi. (Pryiniattia 05.12.1994) [Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text
5. Delahunty, R. & Yoo, J. (). Great Power Security. *CHI. J. INT'L L.* 2009. N10. P. 35-37. URL: <http://scholarship.law.berkeley.edu/facpubs/41>
6. North Atlantic Treaty Organization, Bucharest Summit Declaration. Apr. 3, 2008. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.
7. Russia Denies Naval Bases Report. *BBC News*. Jan. 16, 2009. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7833544.stm>.
8. Tomlinson, Ch. Realpolitik in the International Energy. *Houston Chronicle*. July 10, 2014. URL: <http://www.houstonchronicle.com/business/outside-theboardroom/article/Realpolitik-in-the-international-energy-markets-5611807.php>.
9. Krasner, St. Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables. *International Organization*. 1982. Vol. 36. No 2 (Spring). International Regimes. P. 185-205.

Baskakova A. S. Study of the Influence of the "Crimean Crisis" (2014) on the International Legal Order Through the Prism of Realpolitik as a Political Philosophy

A comprehensive analysis of the influence of the Crimean Crisis (2014) on the international legal order through the prism of realpolitik was carried out in the article. There is the lack of realpolitik in the foreign policy and defence strategies of Western Europe and the idealistic vision of the European community of world order development in the XXI century provoked gross violations of international law by the Russian Federation. It is noticeable that Moscow annexed part of Ukraine's territory with bilateral violation and multilateral agreements. The existing system of guarantees for the Ukraine's territorial integrity protection (Budapest Memorandum) undermined the established international legal order and dealt a significant blow to the reputation of West, which did not provide Kyiv with adequate support in protecting the territory and restoring its integrity. Doubtless, the problem of studying the impact of the Crimean crisis on the international legal order became especially relevant due to the need to improve the use of key postulates of political realism and realpolitik to understand the actions of geopolitical players towards Ukraine in the period before and after Russia's annexation of the Crimean peninsula 2014.

The method of studying the issue of the "Crimean crisis" on the international legal order through the political philosophy – realpolitik.

To draw the conclusion, one can say that the Crimean crisis of 2014 is not only local as well as threatens the unity of the EU, and has demonstrated to the world the imperfection of international legal norms based on political idealism, when it comes to protecting the national interests of major powers and consolidating areas of geopolitical influence.

Keywords: «Crimean crisis», international legal order, realpolitik, annexation of the Russian Federation to the Crimean peninsula, Russian-Ukrainian armed confrontation, EU, NATO.